

SÜNNET VE TEŞRİDEKİ YERİ

Lütfi ŞENTÜRK

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

GİRİŞ

Sünnet; sözlükte yol ve âdet demektir. Bazı ayet-i kerîme ve hadis-i şeriflerde geçen "Sünnet" kelimesi bu anlamdadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Allah size bilmediklerinizi açıklamak ve sizi sizden öncekilerin sünnetlerine -yollarına- iletmek ve günahlarınızı bağışlamak istiyor. Allah Alîm ve Hakîm'dir" ⁽¹⁾ buyurulmuştur.

Peygamberimiz de:

مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْئٌ وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ وِزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئٌ.

"Her kim İslâm'da güzel bir sünnet (çığır, yol) açar da, kendisinden sonra onunla amel edilirse, o kimseye bu çığır-la amel edenlerin ecri kadar sevap yazılır, amel edenlerin ecrinden de bir şey eksilmez. Her kim de İslâm'da kötü bir sünnet (yol, çığır) açar da kendisinden sonra onunla amel edilirse, o kimseye açtığı bu çığır-la amel edenlerin günahı ka-

(1) Nisa: 26

dar yazılır, amel edenlerin günahlarından da bir şey eksilmez" (2) buyurmuştur.

Sünnetin terim olarak, biri Usûl-i Fıkıh, diğeri de Furû-ı Fıkıh açısından olmak üzere iki türlü anlamı vardır.

Usûl-i Fıkıh açısından Sünnet: Peygamberimizin Kur'an'dan başka sözü ve davranışlarıdır (3).

Bu tarife göre Sünnet, dinî hükümlerin kaynaklarından. Dinî hükümlerin birinci kaynağı Kitap, ikinci kaynağı ise Sünnettir. Müctehid alimler Kur'an gibi Sünnetten de dinî hükümler çıkarmışlar ve Kur'an'ı anlamak için gerektiğinde Sünnete başvurmuşlardır.

Furû-ı Fıkıh açısından Sünnet: Farz ve vacip olmayan, işleyene sevap, terkedene -kınansa ve azarlansa da- ceza gerekmeyen dinî bir hükümdür. "Şu iş sünnettir" dediği zaman, farz veya vacip değildir, demektir. Bu manadaki sünnet, dinî bir hüküm olup, delil değildir. Öğle namazının sünneti gibi.

Biz bu yazımızda Usûl-i Fıkıh açısından delil olan Sünneti inceleyeceğiz.

Usûl-i Fıkıh açısından yapılan tarife göre Sünnet üç kısımdır:

1. **Kavlî Sünnet:** Peygamberimizin sözü demektir. Peygamberimizin,

كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ

"Her iyi iş sadakadır" (4) sözü gibi.

2. **Fiilî Sünnet:** Peygamberimizin işi ve davranışlarıdır.

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَبَّرَ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَازِيَ بِهِمَا أُذُنَيْهِ

"Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, namaz için tekbir aldığı zaman ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırırdı..." (5) hadisi gibi.

3. **Takrirî Sünnet:** Peygamberimizin, başkalarının yaptıkları işleri gördüğü veya söyledikleri sözleri duyduğu halde ses çıkarmaması ve onları uygun görmesidir.

Peygamberimiz, gerçekleri duyurmak ve yanlışları düzeltmekle görevlidir. Başkasının yaptığı bir işi gördüğü veya söylediği sözü duyduğu halde ses çıkarmaması, o işi veya sözü tasvip ettiğini gösterir. Bunun bir örneği de Enes b. Mâlik (r.a.)'in şu rivâyetidir:

كُنَّا نُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرَانَا فَلَمْ يَأْمُرْنَا وَلَمْ يَنْهَنَا

"Biz, güneş battıktan sonra akşam namazından evvel iki rek'at nafil kıldık. Peygamberimiz bizi götür de bize bunu ne emreder ne de yasaklardı" (6).

Sünnetin bu tarifinden sonra, Pey-

(2) Müslim, İlm, 6

(3) Ebû Saîd el-Hâdimî, Şerh Mecmau'l-Hakâik s.192

(4) Buhârî, Edeb, 33; Müslim, Zekât, 16

(5) Müslim, Salât, 9

(6) Müslim, Salât, 66

gamberimizin söz ve davranışlarını ifade ettikleri hüküm itibariyle incelemekte yarar vardır.

İslâm âlimleri, Peygamberimizin söz ve davranışlarını değerlendirirken, o sözü hangi sıfatla söylediğini dikkate almışlardır. Çünkü Peygamberimiz her şeyden önce bir insandır, bir insan gibi tabii davranışları vardır.

Diğer taraftan bir devlet başkanıdır. Ayrıca insanlar arasındaki davaları hükme bağlayan bir hakimdir. Onun, bir insan olarak davranışlarıyla bir Peygamber olarak söz ve davranışları aynı değildir. Bir devlet başkanı sıfatıyla söyledikleriyle, Peygamberlik görevinin gereği olarak söylediklerinin hükmü farklıdır.

Bu itibarla İslâm âlimleri Peygamberimizin söz ve davranışlarını bağlayıcı olup olmaması açısından bazı gruplara ayırmışlardır.

A) PEYGAMBERİMİZİN PEYGAMBER OLARAK SÖZ VE DAVRANIŞLARI

Peygamberimizin görevi dinî hükümleri tebliğ olduğu için davranışlarının çoğu bu mahiyettedir. Cenab-ı Hakk'ın kendisine açık ve gizli olarak vahyettiklerini insanlara duyurmaktır.

Bu itibarla İslâm âlimleri "Sünnet"i bu açıdan şu kısımlara ayırmışlardır:

a) **Vahiy Olan Sünnet:** Cebraîl aleyhi's-selâm, Peygamberimize Kur'an'ı vah-

(7) Buhârî, Umre, 10; Müslim, Hac, 1

yettiği gibi sünneti de vahyetmiştir. Şu kadar ki, Sünnet, Kur'an gibi metlûvv-kelimeler halinde okunan- vahiy değildir. Manadan ibaret olan bu vahiy, Peygamberimiz tarafından kelimeler halinde ifade buyurulmuştur. Yani mana vahiydir, fakat söz Peygamberimize aittir.

Buhârî ile Müslim'in rivayet ettikleri şu hadîs-i şerif, bu tür sünnete örnektir:

Bir kere Peygamberimiz, ashaptan bazıları beraberinde oldukları halde Mekke yakınındaki Cî'rane adı verilen yerde bulunuyordu. Bu sırada bir adam gelerek;

-Ey Allah'ın Resulü, güzel koku sürmüş olarak umre yapmak üzere ihrama giren kimseye ne buyurursunuz? diye sordu. Peygamberimiz bu soruya cevap vermeyip bir süre sustu. Derken kendisine vahiy geldi ve:

-Umreden soran kimse nerede? buyurdu. Bunun üzerine soruyu soran kimse huzura getirildi. Peygamberimiz:

-Vücuduna ve elbisene sürülen kokuyu üç kere yıka, üzerindeki elbiseyi çıkar ve bundan sonra haccederken yaptığın gibi yap, buyurdu ⁽⁷⁾.

b) **İlham Olan Sünnet:** Sünnetin bu çeşidi ilhamın ürünüdür. Yani bu konu Peygamberimizin kalbine doğdurulur.

إِنَّ رُوحَ الْقُدُسِ نَفَثَ فِي رُوعِي لَنْ تَمُوتَ
نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ رِزْقَهَا...

"Şüphesiz Ruh'u'l-Kuds (Cebrail aleyhi's-selâm) kalbime şunu üfledi: Hiç kimse, bütün rızkını tam olarak almadıkça ölmez." ⁽⁸⁾ hadisi gibi.

c) **Peygamberimizin kendi icthadı olan Sünnet:** Herhangi bir konuda Peygamberimizin icthadını yansıtan Sünnettir. Bu Sünnet, her ne kadar Peygamberin kendi icthadı ise de vahyin sükût şeklinde tasdikinden geçmiş bulunduğu için, vahiy mertebesindedir.

Bütün bunlar gösteriyor ki, Peygamberimizin Peygamber olarak söz ve davranışları Cenab-ı Hakk'ın kontrol ve denetimindedir. Bu itibarla da onun din ile ilgili sözleri ve davranışları ya vahiydir veya vahiy mertebesindedir. Böyle olunca onun, Allah'ın rızasına aykırı bir şey söylemesi düşünülemez.

Şayet, icthadında bir hata yaparsa bu hata hemen vahiy ile düzeltilir. Yaptığı icthattan vahiy sükût ederse, o icthadı Cenab-ı Hak tarafından takrir buyurulmuş, tasvip edilmiş demektir.

Peygamberimizin bazı icthadları vahiy ile düzeltilmiştir. Nitekim, Tebuk seferine çıkılırken bazı kimseler sefere çıkmamak için Peygamberimize gelerek özür beyan etmişler, Peygamberimiz de onlara inanarak beyan ettikleri özrü kabul edip onlara izin vermişti. Bunun üzerine:

عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ
الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ

"Allah seni affetsin, fakat doğru söyleyenler sana iyice belli olup sen yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin?" ⁽⁹⁾ âyeti nazil oldu ve Peygamberimizin hatasına işaret buyuruldu.

İslâmî hükümlerin birinci kaynağı Kitap, yani Kur'an, ikinci kaynağı ise yukarıda bölümlerini verdiğimiz Sünnet'tir. Bu sebeple Peygamberimizin peygamberlik sıfatı ile söylediği, yaptığı veya takrir buyurduğu bir sünnet bilinirse artık onun ifade ettiği hüküm tartışılmaz, ona uyma zorunluluğu doğar. Çünkü bütün Peygamberler gibi bizim Peygamberimiz de tebliğ ettiği konularda Cenab-ı Hakk'ın koruması altındadır.

Bu itibarla Peygamberimizin Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğde hata etmesi, yanılması düşünülemez. Bunun için Kur'an-ı Kerim ona uyulmasını emretmektedir.

Kur'an-ı Kerim, önce Peygamberimize iman edilmesini ve imanın, ancak ona inanmakla tamamlanacağını bildirmektedir.

Bu konudaki âyet-i kerimelerin bir kısmı şunlardır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي
أَنْزَلَ مِنْ قَبْلٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرَسُولِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا.

"Ey mü'minler! Allah'a, Peygam-

(8) Aclûnî, Keşfu'l-Hafa, I/268

(9) Tevbe: 43

berine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba îman (da sebat) ediniz. Kim, Allah'ı, Meleklerini, Kitaplarını, Peygamberlerini ve Kıyamet Gününü inkâr ederse tam anlamıyla sapıtmıştır." (10)

وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا

"Kim, Allah'a ve Peygamberine îman etmezse, biz, kâfirler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır." (11)

Diğer taraftan Peygamberimizin Kur'an-ı Kerim'i tebliğ etmek ve hem de açıklamakla görevli olduğu bildirilmiştir.

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ
وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"İnsanlara, kendilerine indirilene açıklaman için sana bu Kur'an'ı indirdik. Umulur ki, düşünüp anlarlar." (12)

Bundan başka Kur'an-ı Kerim, Peygamberimize itaat edilmesini emreder. Bu konuda pek çok ayet-i kerîme vardır. İşte bunlardan bir kaçı:

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

(10) Nisa: 136

(11) Fetih: 13

(12) Nahl: 44

(13) Maide: 92

"Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin ve (kötülüklerden) sakının. Eğer itaatten yüz çevirirseniz, bilin ki, Peygamberimizin görevi, apaçık dururmak ve bildirmektir." (13)

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

"Peygamber size ne verdiyse onu alın ve size neyi yasakladıysa ondan sakının." (14)

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ
فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Peygamberin emrine aykırı davrananlar, başlarına bir felâket gelmesinden, yahut kendilerine çok acı bir azap isabet etmesinden sakınsınlar." (15)

قُلْ إِن كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ
اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

"De ki, Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (16)

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ

"Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur." (17)

(14) Haşr: 7

(15) Nûr: 63

(16) Âl-i İmran: 31

(17) Nisa: 79

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا
شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا
قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

"Hayır, Rabbine andolsun ki, ara-
larında çıkan anlaşmazlıklarda seni
hakem yapıp sonra da verdiği hük-
me karşı içlerinde bir burukluk duy-
madan tam anlamıyla teslim olmadık-
ça iman etmiş olmazlar." (18)

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ
حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ

"Kim, Allah'a ve Peygamberine
itaat ederse Allah onu, altından ır-
maklar akan cennetlere koyacaktır.
Orada devamlı kalıcıdır. İşte bü-
yük kurtuluş budur. Kim Allah'a ve
Peygamberine karşı isyan eder ve sı-
nırlarını aşarsa Allah onu, devamlı
kalacağı bir ateşe sokar ve onun için
alçaltıcı bir azap vardır." (19)

Görüldüğü üzere bir kısmını sundu-
ğumuz âyet-i kerîmelerde Peygambere
itaat emredilmektedir. Bunun anlamı
açıktır. Peygamber herhangi bir konuda
ne emrediyorsa o emre uyulması ve o
emrin, Allah'ın emri kabul edilerek yeri-
ne getirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca Peygamberimiz de müslü-

manlardan, Sünnetine sarılmalarını ve
Sünnete aykırı davranmaktan sakınma-
larını öğütlemiştir. Bu hadîs-i şeriflerden
bir iki örnek vermek yararlı olacaktır.

Peygamberimiz buyuruyor:

فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ
الْمَهْدِيِّينَ عَصُوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ وَأَيَّاكُمْ
وَالْأُمُورَ الْمُحَدَّثَاتِ فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ .

"Size Sünnetimi ve hidâyete erdi-
rilmiş râşid halifelerin Sünnetlerine
uymayı tavsiye ederim. Bu Sünnetlere
dişerinizle sımsıkı tutununuz. (Dört
elle sarılıyorsunuz). İhdas edilen (dine sokul-
mak istenen) şeylerden sakının. Çünkü
her bid'at sapıklıktır." (20)

يُوشِكُ الرَّجُلُ مَتَكِنًا عَلَىٰ أَرِيكَتِهِ يُحَدِّثُ
بِحَدِيثٍ مِنْ حَدِيثِي فَيَقُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَمَا وَجَدْنَا فِيهِ مِنْ حَلَالٍ
اسْتَحْلَلْنَاهُ وَمَا وَجَدْنَا فِيهِ مِنْ حَرَامٍ حَرَّمْنَاهُ إِلَّا
وَإِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ مِثْلُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ .

"Yakında, koltuğuna kurulmuş bi-
risine benim hadislerimden biri okun-
duğunda o, "bizimle sizin aranızda
Allah'ın kitabı vardır. Onda helâl bul-
duğumuzu helâl sayar, onda haram
bulduğumuzu haram sayarız" diye-
cek. Dikkat edin, Allah'ın Peygambe-
rinin haram kıldığı şeyler, Allah'ın
haram kıldığı şeyler gibidir." (21)

(18) Nisa: 65

(19) Nisa: 13-14

(20) İbn Mâce, Mukaddime, 6; Tirmizî, İlm, 16; Ebû
Davut, Sünen, 6

(21) İbn Mâce, Mukaddime, 2; Ebû Davut, Sünnet babı

مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ
عَصَى اللَّهَ

"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiştir."⁽²²⁾

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَرَادَ
أَنْ يَبْعَثَ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ قَالَ كَيْفَ تَقْضِي
إِذَا عُرِضَ لَكَ قِضَاءٌ قَالَ أَقْضِي بِكِتَابِ اللَّهِ
قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَبِسُنَّةِ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَإِنْ لَمْ
تَجِدْ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَلَا فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ اجْتَهِدْ رَأْيِي وَلَا أَلُو
فَضْرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
صَدْرَهُ وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِ
اللَّهِ لِمَا يَرْضَى رَسُولُ اللَّهِ.

Allah'ın Resûlü Muaz b.Cebel (r.a.)'i Yemen'e gönderirken kendisine:

-Sana bir dava geldiğinde nasıl hükmedersin? buyurdu. Muaz:

-Allah'ın kitabı Kur'an ile hükmederim, dedi. Allah'ın Resûlü:

-Allah'ın kitabında bulamazsan ne yaparsın? buyurdu. Muaz:

-Allah'ın Peygamberinin Sünneti ile hükmederim, dedi. Allah'ın Resûlü:

Allah'ın Peygamberinin Sünnetin-

de de bulamazsan ne yaparsın? buyurdu. Muaz:

-O zaman ictihad eder, kusur etmeye çalışırım, deyince Allah'ın Resulü:

-Allah'a hamdolsun ki, Allah'ın Resûlünün elçisini Peygamberinin razı olacağı şeye muvaffak kıldı" buyurdu⁽²³⁾

مَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

"Size neyi emredersem onu alın. Sizden neyi nehyedersem ondan vazgeçin."⁽²⁴⁾

أَيَحْسَبُ أَحَدُكُمْ مُتَكِنًا عَلَى أَرِيكَتِهِ قَدْ يَظُنُّ
أَنَّ اللَّهَ لَمْ يُحَرِّمْ شَيْئًا إِلَّا مَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ إِلَّا
وَأَنِّي وَاللَّهِ قَدْ وَعَظْتُ وَأَمَرْتُ وَنَهَيْتُ عَنْ
أَشْيَاءٍ أَنهَا كَمِثْلِ الْقُرْآنِ أَوْ أَكْثَرَ وَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ
وَجَلَّ لَمْ يُحَلِّ لَكُمْ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتَ أَهْلِ
الْكِتَابِ إِلَّا بِأَذْنٍ وَلَا ضَرْبَ نِسَاءَهُمْ وَلَا أَكْلَ
ثَمَارِهِمْ إِذَا أُعْطُوا الَّذِي عَلَيْهِمْ.

"Sizden biriniz koltuğuna kurularak, Allah, Kur'an'da haram kıldıklarından başka hiç bir şeyi haram kılmamış olduğunu zanneder. İyi biliniz ki ben de Allah'ın vahyile öğüt verdim, şunu söyle yapın diye emrettim ve bir çok şeyleri yasakladım ki, onlar Kur'an kadar veya daha çoktur. Cenab-ı Hak size, vergilerini ödedikleri takdirde, izinsiz olarak ehl-i kitabın evlerine girmenizi kadınlarını dövmenizi, meyvelerini yemenizi helâl kılmadı."⁽²⁵⁾

(22) Buhârî, Cihad, 109; Müslim, İmâre, 8

(23) Ebû Davut, Akdiye, 11; Tirmizî, Ahkâm, 3

(24) İbn Mâce, Mukaddime, 1

(25) Ebû Davut, İmâre, 33

Bütün bunlar, Sünnete uymanın gereğini vurgulamaktadır.

Sünnetin iki önemli işlevi vardır. Bunlardan birincisi Kur'an'ı açıklamak, diğeri de Kur'an'da bulunmayan herhangi bir hükmü teşri etmektir.

Sünnetin, İslâm hukukunun ikinci kaynağı olduğunda İcma vardır. Hulefâ-i Râşidîn'den zamanımıza kadar hiç bir müctehidin bu konuda farklı bir görüşü olmamıştır. Ancak müctehidler arasında tartışılan bir konuda nakledilen Sünnetin sabit olup olmadığı ve o hükme delâlet edip etmediğidir. Sünnetin sabit olduğu anlaşıldıktan sonra ona itiraz eden olmamış, hatta önceden aykırı görüşü olan kimse, Sünneti öğrendikten sonra bu görüşünden vazgeçerek, sünneti benimsemiştir.

Peygamberimizi görme mutluluğuna eren ashab-ı kiramdan günümüze kadar bütün İslâm âlimleri sünnete son derece bağlı ve saygılı olmuşlardır.

Ashap, Kur'an-ı Kerim'e uyararak bütün işlerinde Peygamberimizi örnek almışlardır. Herhangi bir konuda onun uygulamasını esas alarak kendi görüşlerinden vazgeçmişlerdir. Bunun pek çok örnekleri vardır. İşte bunlardan bir kaçı:

Bilindiği üzere Peygamberimizin vefatından sonra yerine Hz. Ebû Bekir halife seçilmişti. Peygamberimizin kızı Hz. Fâtıma, halife Hz. Ebû Bekir'e müracaat ederek babasından Hayber'le Fedek'te bıraktığı terikesinden ve Medine'de-

ki sadakasından miras olarak hissesini istemişti. Hz. Ebû Bekir, Peygamberimizin: **"Bize mirasçı olunmaz; bıraktığımız sadakadır"** hadisine dayanarak bu isteği kabul etmemiş ve: **"Ben, Allah'ın Resûlünün emirlerinden bir şey terkedersem sapacağımdan korkarım"** diyerek sünnete olan bağlılığını ifade etmiştir.⁽²⁶⁾

Hz. Ömer, Mecûsilerden cizye almazdı. Abdurrahman b. Avf (r.a.), Peygamberimizin Bahreyn'in Hacer şehri mecûsilerinden cizye aldığını söyleyince, Hz. Ömer, kendi görüşünü bırakarak onlardan da cizye almaya başlamıştır⁽²⁷⁾.

Hz. Ömer (r.a.) bir haccında Kâbe'deki Hacer-i Esved'e yaklaşıp öpmüş ve:

-Çok iyi bilirim ki, sen zararı da yararı da olmayan bir taş parçasısın. Eğer Resûlullah'ın seni öptüğünü görmeseydim, seni asla öpmezdim, demiştir⁽²⁸⁾.

Ömer b. el-Hattab (r.a.), Şam'a gitmek üzere yola çıkmış. Serğ denilen yere geldiğinde onu ordu komutanları Ebû Ubeyde b. Cerah ve arkadaşları karşılayarak Şam'da veba hastalığı çıktığını kendisine haber vermişler.

Hz. Ömer, İbn Abbas'a:

-Bana ilk muhacirleri çağırınız, dedi. İbn Abbas:

Ben de onları çağırdım. Hz. Ömer kendileriyle istişarede bulundu, Şam'da veba çıktığını onlara haber verdi. İhtilâfa düştüler, bazıları:

-Sen bir iş için yola çıktın, ondan ge-

(26) Buhârî, Humus, 1; Müslim, Cihad, 16; Ebû Davut, İmâre, 9

(27) Buhârî, Cizye, 1

(28) Buhârî, Hac, 50; Müslim, Hac, 41

ri dönmeni uygun görmüyoruz, dediler. Diğer bazıları da:

-Senin beraberinde olanlar insanların geri kalanı ve Resûlullah'ın ashabıdır. Onları bu vebanın üzerine götürmeni uygun görmüyoruz, dediler. Hz. Ömer onlara:

-Beni yalnız bırakın, dedi. Sonra da İbn Abbas'a:

-Bana Ensar'ı çağır, dedi. İbn Abbas:

Onları çağırdım, kendileriyle istişare etti. Fakat onlar da Muhacirlerin yolunu izleyerek, ihtilâf ettiler. Hz. Ömer onlara da:

-Gidebilirsiniz, dedikten sonra bana, Fetih Muhacirlerinden burada bulunan Kureyş yaşlılarını çağır, dedi. İbn Abbas: Onları da çağırdım. Onlardan iki kişi bile ihtilâfa düşmedi ve:

-Biz, insanları geri döndürmeni, onları bu vebanın üzerine götürmemeni uygun görüyoruz, dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer arkadaşlarını çağırdı ve onlara:

-Ben sabahleyin yolcuyum, siz de hayvanlarınıza binin (geri dönüyoruz) dedi. Bunun üzerine Ebû Ubeyde:

-Allah'ın kaderinden kaçmak için mi? dedi. Hz. Ömer:

-Bunu senden başkası söylemeliydi ey Ebû Ubeyde, dedi ve ilâve etti: Evet, Allah'ın kaderinden Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Ne buyurursun. Senin develerin olsa da iki taraflı bir vâdiye inseler, vadilerden biri verimli, diğeri çorak olsa, sen

de verimli yerde develerini otlatsan Allah'ın kaderiyle otlatmış, çorak yerde otlatsan da Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mıydın? dedi. Biraz sonra bir işinden dönen Abdurrahman b. Avf geldi ve:

-Bu konuda bende bilgi var. Ben Peygamberimizden şöyle buyurduğunu işittim:

"Bir yerde veba olduğunu duyduğunuz vakit, o yere gitmeyin. Bu hastalık bir yerde çıkar, siz de orada bulunursanız, ondan kaçmak için o yerden kaçmayınız" dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer, Allah'a hamdetti ve sonra da oradan ayrıldı ⁽²⁹⁾.

Böylece Peygamberimizin hadisi ihtilâfı ortadan kaldırmış oldu.

Bir defasında hacda Hz. Osman, halkı temettû haccı yapmaktan ve hac ile umreyi birleştirmekten nehyediyor, ifrad haccı yapmalarını tavsiye ediyordu. O, bu tavsiyeyi yaparken Hz. Ali, umre ile hacca niyyet edip lebbeyk diyerek ihrama girdi. Bunun üzerine Hz. Osman kendisine:

-Görüyorsun, ben insanlara bir şeyi yapmayın diyorum, sen ise o yapmayın dediğim şeyi yapıyorsun? deyince, Hz. Ali:

-Ben, insanlardan hiç kimsenin sözü ile Resûlullah'ın sünnetini terketmem, dedi ⁽³⁰⁾.

Peygamberimizin uygulaması yanında Hz. Ali, Peygamberimizin umre ile haccı birleştirdiğini bildiği için, **"Bunu yapmayın, yalnız hacca niyet edin"** tavsiyesinde bulunan Hz. Osman'a katı-

(29) Buhârî, Tıb, 30; Müslim, Selâm, 32

(30) Buhârî, Hac, 34; Müslim, Hac, 23; Neseî, Hac, 49

lamayacağını ifade etmiştir.

Bu örneklerde açıkça görülmektedir ki, ashab, Peygamberimizin sünnetine sınıksız sarılmış ve aksi kendilerinden nakledilmemiştir.

Burada, "Kur'an-ı Kerim yeterli olmaz mı? Sünnete ihtiyaç var mıdır?" gibi zaman zaman öne sürülen iddiaya değinmekte yarar vardır.

Yukarda da işaret edildiği gibi Sünnet de Kur'an-ı Kerim gibi bir vahiydir. Lafız olarak değilse de mana olarak Peygamberimize vahyolunmuştur. Ayrıca Kur'an'ı tebliğ eden de öğreten de, açıklayan ve tefsir eden de Peygamberimizdir. Peygamberimizin Kur'an olarak tebliğ ettiğini kabul edip de sünnet olarak bildirdiğini kabul etmemenin bir izahı olamaz. Kaldı ki, Kur'an'ın açıkça söylemediği, vacip veya haram kılmadığı pek çok hüküm Sünnetle teşri' edilmiştir. Bu husus, Peygamberimizin:

أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَا يُوْشِكُ
رَجُلٌ شَبْعَانُ عَلَى أَرِيكَتِهِ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهَذَا
الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَاحْلُوهُ وَمَا
وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ إِلَّا لَا يَحِلُّ لَكُمْ
الْحِمَارُ الْأَهْلِيُّ وَلَا كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبْعِ وَلَا
لُقْطَةٌ مُعَاهِدٍ إِلَّا أَنْ يَسْتَغْنَى عَنْهَا صَاحِبُهَا
وَمَنْ نَزَلَ بِقَوْمٍ فَعَلَيْهِمْ أَنْ يَقْرُوهُ فَإِنْ لَمْ يَقْرُوهُ
فَلَهُ أَنْ يُعَقِّبَهُمْ بِمِثْلِ قُرْأِهِ .

"Dikkat edin, bana, kitap ve

onunla birlikte bir benzeri de verildi. (Yani bana Kur'an ve onun benzeri Sünnet vahyolundu) Çok geçmeden karnı tok olarak koltuğunda kurulmuş birisi şöyle diyecek: "Size Allah'ın kitabı yeter, helâl olarak onda bulduklarınızı helâl kabul ediniz. Onda haram olarak bulduklarınızı haram kabul ediniz". Dikkat ediniz, size evcil eşeklerin eti, yırtıcı hayvanlardan parçalayıcı dişleri olanların eti ve kendileriyle aranızda anlaşma bulunanlarının yitirdiklerini almanız helâl değildir. Ancak sahibinin ona ihtiyacı yoksa o zaman helâl olur. Bir kimse misafir olarak gittiği topluluğun onu ağırlamaları gerekir. Eğer onu ağırlamazlarsa o şahsın onları takip edip ağırlamayana misilleme olarak misafir etmeme hakkı vardır" ⁽³¹⁾ hadis-i şerifinde ifade buyurulmuştur.

Bu hadis-i şeriften açık olarak anlaşılıyor ki, Peygamberimize Kur'an-ı Kerim nasıl vahyolunmuş ise, Sünnet de öylece vahyolunmuştur. Ayrıca hadis-i şerifte Kur'an'da açıklanmayan hükümleri teşri' etmeye de izin verildiği bildirilmiştir. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de:

"Peygamber size ne getirmiş ise onu alınız. Neyi yasaklamış ise ondan sakınınız" ⁽³²⁾ buyurulmuştur.

Bu iddiayı ileri sürenlerin bir gerekçeleri de şudur:

Peygamberimiz, hadislerinin yazıl-

(31) Ebû Davut, Sünne, 6

(32) Haşr: 7

masını yasaklamıştır. Bunun manası, Kur'an yeter, hadise gerek yok demektir.

Peygamberimiz, hadislerinin yazılmasını bu gerekçe ile yasaklamış değildir. Aksi takdirde Sünnetine uyulmasıyla ilgili tavsiyelerinin bir anlamı kalmaz. O, Kur'an ayetleri inerken, Kur'an'la karıştırılır endişesiyle hadislerinin yazılmamasını istemiş ve:

"Benden birşey yazmayın. Her kim benden Kur'an'dan başka bir şey yazmışsa onu hemen silsin. Benden hadis rivayet edin, bunda bir sakınca yok. Bir de bile bile her kim bana yalan isnad eder (söylemediğim sözü söyledi der)se cehennemdeki yerine hazırlansın" (33) buyurmuştur.

Bu endişe ortadan kalkınca hadisin yazılmasına izin verildi. Nitekim aşağıdaki rivayetler bunu göstermektedir.

Abdullah b. Amr (r.a.) diyor ki:

"Peygamberimiz'den işittiğim ve ezberlemek istediğim her şeyi yazıyordum. Kureyş beni bundan men'ederek: "Sen (duyduğun) her şeyi yazıyorsun. Peygamberimiz ise insandır, sakın iken de öfkeli iken de söz söyler" dediler. Bu uyarı üzerine bir süre yazmaktan vazgeçtim. Sonunda durumu Peygamberimize arzettim. Peygamberimiz mübarek parmağını ağzına götürerek: "Yaz (korkma). Nefsimi kudret elinde bu-

lunduran Allah'a yemin ederim ki, buradan (yani ağzından) hak sözden başkası çıkmaz" buyurdu (34).

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir:

"Peygamberimizin hadisi, hiç kimsede bende olduğu kadar yoktu. Abdullah b. Amr hâriç, çünkü o yazıyordu, ben yazmıyordum" (35)

Peygamberimiz bir gün bir hutbe okudu. Hutbede bir hikâyeyi anlattı. Yemen'li Ebû Şah adında biri:

-Ey Allah'ın Resûlü, bu hutbeyi benim için yazmalarımı emreder misiniz? dedi. Peygamberimiz:

"Ebû Şah için yazınız" buyurdu (36).

Daha sonra hicrî ikinci asırda hadislerin toplanması ve düzenli bir şekilde yazılması başlamıştır.

Şu da bir gerçektir ki, Sünneti dikkate almadan yalnız Kur'an ile amel etmek de imkansızdır. Çünkü dinin bütün hükümleri Kur'an-ı Kerim'den öğrenilmediği gibi pek çok hükmün ayrıntılarını ve nasıl uygulanacağını da Kur'an anlatmaz. Kur'an-ı Kerim'i hayata geçiren ve Allah'ın insanlara gönderdiği bu son mesajının nasıl anlaşılması gerektiğini öğreten Peygamberimizdir.

Kur'an-ı Kerim'de **"Namazı ikame edin ve zekâtı verin" (37)** buyuruluyor.

(33) Müslim, Zühd, 16

(34) Ebû Davut, İlm, 3

(35) Buhârî, İlm, 39; Tirmizî, İlm, 12

(36) Buhârî, İlm, 39; Tirmizî, İlm, 12

(37) Bakara: 110

Bu ayet-i kerimeden namaz ile zekâtın farz olduğu anlaşılıyor. Ancak farz olan namaz nedir? Ne zaman ve nasıl edâ edilir? Kimlere ve günde kaç kere farzdır? Bunlar ayette yoktur.

Bunun gibi, zekât nedir? Kime farzdır? Hangi mallardan verilmesi gerekir ve ne kadar verilmesi lâzımdır? Bunlar âyette açıklanmamıştır. Farz olan haccın da nasıl yapılacağı ve kaç kere farz olduğu âyetten öğrenilmemektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Bütün bunları öğreten Sünnettir. Sünneti dikkate almadan dinin bütün hükümlerini detaylarıyla Kur'an-ı Kerim'den öğrenmeye imkân yoktur.

Orucun farz olduğunu bildiren âyet-i kerime nazil olunca Müslümanlar oruç tutmaya başladılar. Fakat bir adam oruçlu olduğunu unutarak yer ve içerse orucunun bozulup bozulmayacağı hakkında oruç âyetlerinde açık bir hüküm yoktu. Bir gün Ashaptan biri oruçlu olduğunu unutarak bir şey yemişti. Orucunun bozulup bozulmadığını Peygamberimize sormuş. Peygamberimiz de:

إِذَا نَسِيَ فَآكَلَ وَشَرِبَ فَلَيْتِمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا
أَطَعَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ

"Bir adam oruçlu olduğunu unutar da yer ve içerse (orucu bozulmaz) orucunu tamamlasın. Çünkü oruçlu-yu Allah yedirmiş ve içirmiştir" (38)

Bu hadis ile Peygamberimiz;

(38) Buharî, Savm, 26; Müslim, Sıyam, 33

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ

"Yanılarak yaptıklarınızda sizin için vebal yoktur" (39) ayet-i kerimesini açıklamış ve bu hükmün o ayette bulunduğunu bildirmiştir.

Eğer "Kur'an bize yeter. Başka bir şeye ihtiyaç yoktur" gibi bir iddia ile Sünneti dikkate almamak, şayet kötü bir düşünceden kaynaklanmıyorsa, bu Sünneti ve Sünnetin dindeki işlevini anlamaktır.

B) PEYGAMBERİMİZİN VAHYE DAYANMAYAN DÜNYA İŞLERİYLE İLGİLİ SÖZ VE DAVRANIŞLARI

Peygamberimizin din ile ilgili olmayan bir konuda bir insan olarak görüşleri de vardır.

Peygamberimizin risalet yetkisine dayanan söz ve davranışları bağlayıcı iken, yukardaki konularda Peygamber olarak değil, bir insan olarak söz ve davranışları böyle değildir. Aşağıdaki örnekler incelendiğinde bu daha kolay anlaşılacaktır.

Peygamberimiz Mekke'den Medine'ye geldiğinde Medinelilerin hurmalarını aşıladıklarını görmüş ve sormuştu:

-Ne yapıyorsunuz? Onlar:

-Biz bunu daha çok meyve versin diye âdetimiz üzere yapıyorduk, dediler. Peygamberimiz, "Bunu yapmazsanız öyle

(39) Ahzab: 5

umuyorum ki daha iyi olur" buyurdu. Onlar da bu uyarı üzerine aşılamaı bıraktılar. Derken hurmaların yemişleri azaldı. Bunu Peygamberimize söylediklerinde:

-Ben ancak bir insanım, size dininizle ilgili bir şey emredersem onu alın (dünya işlerinizle ilgili bir insan olarak) kendi görüşüm olan bir şeyi emredersem, ben ancak (sizin gibi) bir insanım (isabet de ederim, hata da ederim, bu konudaki emrimi yerine getirmekte muhayyersiniz.) Diğer bir rivayette: **"Siz dünyanın işini daha iyi bilirsiniz"**, başka bir rivayette de: **"Ben ancak bir zanda bulundum. Zandan dolayı beni muâhaza etmeyin"** ⁽⁴⁰⁾ buyurdu.

Ebu Humeyd (r.a.) şöyle demiştir:

"Biz Peygamberimizle Tebûk seferine çıkmıştık. Vâdi'l-Kurâ'ya geldiğimizde bir kadının hurma bahçesine uğradık. Peygamberimiz:

-Bahçede ne kadar hurma var, takdir edin buyurdu. Biz takdir ettik. Peygamberimiz de on vesek (ölçek) takdir buyurdu. Sonra bahçe sahibi kadına:

-Biz inşaallah döneceğiz. Biz dönünceye kadar sen hurmaları say (sonucu bize söylersin) buyurdu. Dönüşte Vâdi'l-Kurâ'ya uğradığımızda Peygamberimiz bahçe sahibi kadına:

-Ne kadar hurma oldu? diye sordu. Kadın:

-On vesek, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz, onu dinleyenlerin bakışlarından, kadına ne kadar hurma olduğunu sormaya ne gerek var. Siz Peygamber olarak bir takdirde bulunduktan sonra onun aksi hiç varid olur mu? gibi düşündüklerini sezmiş olmalı ki, onları uyararak üzere:

أَنَا أَنَا بَشَرٌ فَمَا حَدَّثْتُكُمْ عَنِ اللَّهِ فَهُوَ حَقٌّ
وَمَا قُلْتُ فِيهِ مِنْ قَبْلِ نَفْسِي فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ
أَخْطِئُ وَأُصِيبُ .

"Ben ancak (sizin gibi) bir insanım (vahiy ile) Allah tarafından size haber verdiğim şey doğrudur. Ama (dünya işleriyle ilgili olarak) kendiliğimden söylediğim söze gelince, ben ancak bir insanım, hata da ederim, isabet de ederim" buyurdu ⁽⁴¹⁾.

Peygamberimiz Bedir savaşında orduyu, Bedir kuyularının en uzağına yerleştirmişti. Habbab b. el-Münzir (r.a.) kendisine:

-Buraya Allah'ın emriyle mi yerleştin -ki öyle ise daha ileriye gitmemiz söz konusu olamaz- yoksa kendi görüşünle mi? diye sordu. Peygamberimiz:

-Hayır, buraya yerleşmemi Allah emretmedi, buyurunca, Habbab, o yerin uygun olmadığını, Bedir'e en yakın kuyunun yanına yerleşilmesinin daha uygun olacağını söylemiş ve onun görüşüne göre hareket etmiştir. ⁽⁴²⁾

Yine bunun gibi, Hendek savaşında müşrikler Müslümanları kuşattılar. Müs-

(40) Buhârî, Hars, 15

(41) Müslim, Fedâil, 38

(42) Aliyyu'l-Kân, Şifa Şerhi, 338-339

lümanlar, zor günler yaşadı. Bunun üzerine Peygamberimiz müşriklerden Ubeyde b. Hısn'a bir elçi gönderdi ve her yıl Medine'nin meyvesinin üçte birini kendilerine vermek şartıyla kuşatmayı kaldırıp Medine'yi terketmelerini teklif etti. Ubeyde b. Hısn bunu ancak Medine meyvesinin her yıl yarısını vermek şartıyla kabul edebileceğini söyledi. Yapılacak barış andlaşmasını yazmak üzere müşriklerin elçileri geldiklerinde, Ensar'ın ileri gelenlerinden Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubâde (Allah her ikisinden razı olsun) ayağa kalkarak:

-Ey Allah'ın Resûlü, eğer bu vahiy ise, diyeceğimiz yok, emrolunduğunu yap, yok kendi görüşünüz ise bizim de bu konuda söyleyeceklerimiz vardır. Bizim ve onların İslâmiyetten önce cahiliyye devrinde birbirlerimize borcumuz yoktu. Onlar Medine'nin meyvesinden ancak satın alarak veya kendilerine ikram edilerek yiyorlardı. Cenab-ı Hak bizi İslâm dini ile aziz kılmış ve bize Peygamberini göndermişken onlara haraç mı vereceğiz? Onlara ancak kılıçla karşılık veririz, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

-Ben arapların bir yaydan üzerine ok attıklarını, (sizi yok etmek için birleştiklerini) gördüm de onları sizden uzaklaştırmak istedim. Siz bunu istemediğinize göre, işte siz ve işte onlar, buyurduktan sonra, gelen elçilere dönerek:

-Gidiniz, size ancak kılıçla karşılık vereceğiz, buyurdu.

Peygamberimiz, başlangıçta Müslümanlardaki sarsıntıyı görünce barış yapmak istedi. Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubâde'nin sözlerinden ordunun azim ve kararlılığını anlayınca onların görüşüne katıldı ⁽⁴³⁾.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere, Peygamberimiz dünya işleriyle, fen, teknik ve tecrübeye dayanan konularda Peygamberlik sıfatı ile değil, bir insan olarak görüş belirttiğinde çoğu kerre ashop bunun vahiy olup olmadığını sorar, vahiy olmadığını öğrendiğinde kendileri de görüş beyan ederlerdi. Bundan anlaşılıyor ki, bir insan olarak dünya işleriyle ilgili konulardaki söz ve davranışları, Peygamberlik sıfatıyla söylediği ve yaptığı işler gibi bağlayıcı değildir.

C) PEYGAMBERİMİZİN TABİÎ VE BEŞERÎ DAVRANIŞLARI

Peygamberimiz, Kur'an-ı Kerim'de buyurulduğu üzere, bir insandır. Peygamber ve insan olma vasıflarıyla davranışları -Sünnete uyma ve bağlayıcılık yönünden- aynı değildir. Meselâ O, tabiatı gereği helâl olan bir yiyecekten hoşlanmayabilir, buna sünnet denmez ve başkasının ona bu konuda uyması da gerekmez. Bunun gibi O'nun yemesi, içmesi, giyinmesi, oturması, yatıp kalkması, yürümesi vs. gibi şahsî ve sosyal âdetlere dayanan şeylerle ilgili naklolunan sünnetlerin hiçbiri

(43) Şemsu'd-Din es-Serahsî, Mabsût, 10/87

mutlaka yapılması veyahut yapılmaması istenen dinî hükümlerden değildir.

Bunun için fıkıh âlimleri Peygamberimizin Sünnetlerini hüküm itibariyle iki kısma ayırmışlar; İbadetle ilgili olan Sünnet'e "**Sünen-i Hüdâ**", âdetle ilgili olan davranışlarına da "**Sünen-i Zevâid**" demişlerdir⁽⁴⁴⁾.

Sünen-i Hüdâ'nın hükmü, onu yapan sevap kazanır, yapmayan ise kınanır ve azarlanmayı hak eder. Cemaatle namaz, ezan, ikamet ve revatip sünnetleri bu kabîl sünnetlerdendir.

Ancak bir sünneti küçük görmek ise, o sünnetin sahibini hafife alma anlamı taşıyacağı için küfür olur.

Sünen-i Zevâid ise, Peygamberimizin giyinmesi, oturup kalkması gibi insan olmanın gereği olan davranışlardır ki, sünnetin bu türünü terketmek mekruh olmadığı gibi, yapmayan kimse de kınanmaz. Çünkü bunlar Peygamberimizin ibadetle değil, âdetle ilgili davranışlardır.

D) PEYGAMBERİMİZİN HAKİM OLARAK VERMİŞ OLDUĞU HÜKÜMLER

Peygamberimiz, iki veya daha çok kimseler arasında meydana gelen anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak, haklıyı ve haksızı belirlemek üzere verdiği hükümler de vardır. Bu hükümler herhangi dinî bir konuda verdiği fetvalar gibi değildir. Çünkü dinî sorulara verdiği fetva-

lar umumdur ve bağlayıcıdır. Zira Peygamberin görevi sadece Kur'an'ı tebliğ etmek değil, gerektiğinde onu açıklamak, yorumlamak, âyetlerin delâlet ve işaretlerinden anlaşılan hükümleri aydınlatmaktır. Hâkim olarak verdiği hükümler ise, şahide, belgeye ve tarafların yapmış oldukları savunmaya göre verilmiş hükümlerdir.

Dolayısıyla, Peygamberimizin böyle şahıslar arasındaki davalarda hâkim olarak vermiş olduğu muayyen hükümler, benzer davalarda hakimlere örnek hükümler olursa da başka şahısların kendi davalarına delil olmaz. Dahası, hakim Peygamber de olsa, onun kararı, haklıyı haksız, haksızı haklı yapamaz.

Bunu aşağıdaki örnek çok güzel açıklamaktadır:

أَنَا بَشَرٌ وَأَنْتَ يَا تَيْبِي الْخَصْمُ فَلَعَلَّ
بَعْضُكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ فَأَحْسَبُ أَنَّ
صَدَقَ فَأَقْضِي لَهُ بِذَلِكَ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ
مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ
لِيَتْرُكْهَا

"Şüphesiz ben ancak sizin gibi bir insanım. Zaman olur ki bana sizden davacılar gelir de bazınız (haksız iken) maksadını daha düzgün ve inandırıcı bir şekilde anlatmış olabilir; ben de o güzel ve düzgün sözleri doğru zannederek onun

(44) Menafiu'd-Dekâik fi Şerh-i Mecâmi'u'l-Hakâik, 2/261

lehine hükmetmiş olabilirim. Böyle kimin lehine bir Müslümanın hakkını hükmetmişsem (o bilsin ki) bu, ancak ateşten bir parçadır. İster alsın ister bıraksın" ⁽⁴⁵⁾.

Ebû Davud ve Ahmed b. Hanbel'in Ümmü Seleme (radiyallahu anha) validemizden naklettiklerine göre iki kişi bir mirasla ilgili olarak Peygamberimize davalarını arzetmişlerdi. Ancak her ikisinin de iddialarını belgeleyecek delilleri yoktu. Peygamberimiz bunlara:

"Ben de ancak bir insanım. Siz bana davalarınızı sunuyorsunuz. Olabilir ki, biriniz diğerine göre iddiasını daha inandırıcı olarak anlatır. Ben de işittiğime göre hüküm veririm. Şu var ki, diğeri haklı olduğu halde, benim lehine hükmettiğim kişinin elde edeceği mal, ancak cehennem ateşinden bir parçadır. Artık bu kişi o malı ister alsın, ister bıraksın" buyurdu.

Bu sözleri dinleyen davacılar ağlayarak, birbirlerine: "Hakkım senin olsun, ben istemiyorum" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

"O halde miras malını ikiye taksim edin. Sonra hangi parçanın kime ait olduğunu tayin için kur'a çekin ve helâlleşin" buyurdu ⁽⁴⁶⁾.

Bu örnekler de gösteriyor ki, Peygamberimizin hakimlik sıfatıyla vermiş olduğu hükümler, dinlediği şahitlere, el-

de mevcut belgelere ve davacıların beyanlarına göre verilmiş hükümlerdir. Bunlar, herhangi dinî bir konuda vermiş olduğu fetvalar gibi umumî değil, hususidir. Başka bir ifade ile böyle bir davada taraflardan birinin veya bir kaçının haklı, diğerini veya diğerlerini haksız olarak belirleyen vahiy değil, Peygamberimizin delillere dayalı vermiş olduğu hükümdür. Benzer davada şahitlerin ve belgelerin değişmesi, hükmün değişmesine sebep olur.

E) PEYGAMBERİMİZİN DEVLET BAŞKANI OLARAK DAVRANIŞLARI

Peygamberimizin, Peygamberlikten başka devlet başkanlığı görevi vardır.

Peygamberimizin devlet başkanı sıfatıyla söylediği sözler ve verdiği hükümler, kamu yararı gereği verilmiş hükümlerdir ki, bunlar, Peygamber olarak verdiği hükümlerle aynı değildir.

Buna şunlar örnek verilmektedir:

Peygamberimiz buyuruyor:

مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ

"Kim ölü bir toprağı ihya eder (işleyerek kullanılır hale getirir) se, o toprak, onundur" ⁽⁴⁷⁾.

Peygamberimiz bu sözü hangi sıfatla, devlet başkanı sıfatıyla mi yoksa risa-

(45) Buhârî, Mezalim, 16; Müslim, Akdiye, 3; Ebû Davut, Akdiye, 7

(46) Ebû Davut, Akdiye, 7; Müsnef, Ahmed b. Hanbel, 6/320

(47) Timizî, Ahkâm, 38; Ebû Davut, Haraç, 37

let sıfatıyla mi söylemiştir? Bu husus fıkıh alimleri arasında ihtilâflıdır.

Şafî ve Hanbelîlerle, Hanefîlerden İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, ölü bir toprağı işleyerek kullanılır hale getiren kimse, devletin iznine gerek kalmadan o toprak onun olur. Çünkü bunlara göre Peygamberimiz bu sözü risalet sıfatıyla söylemiştir.

İmam A'zam Ebû Hanîfe ise, ölü bir toprağı ihya eden kimsé ona ancak devletin izniyle malik olur. O bu konuda:

"Kişi (ihya ettiği toprağa) ancak devletin müsaadesiyle malik olur" (48) hadis-i şerifini delil göstermektedir. Buna göre Peygamberimizin **"Kim bir ölü toprağı ihya ederse ona malik olur"** tasarrufu Peygamberlik sıfatıyla değil, devlet başkanlığı sıfatıyla yapılmış bir tasarruf oluyor (49).

Nitekim Hz. Ömer (r.a.)'in; **"Toprağın tasarrufu devlete aittir"** dediği, hatta Basralı birisi Hz. Ömer'e gelerek: **"Ey Müslümanların halifesi. Basra'da bazı araziler vardır ki, bunların ihya edilerek kullanılır hale getirilmesi Müslümanlara zarar vermez. Bunlar, haraç arazi de değildir. Bu araziden bir kısmı bana verilirse burada yonca ekerim, zeytin ağaçları dikerim"**demişti de, Hz.

Ömer Basra Valisi Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'ye bir mektup gönderip bu zata bir miktar arazi verilmesini emrettiği rivayet edilmiştir (50).

Eğer Peygamberimizin bu tasarrufu, devlet başkanlığı sıfatıyla yapılmış bir tasarruf olmasaydı, Hz. Ömer Basra Valisine talimat yazmaya gerek görme-yecekti. Peygamberimizin bu tasarrufu, Peygamberlik sıfatıyla yapılmış bir tasarruf yani dinî bir fetva olmadığı Hz. Ömer tarafından bilindiği için kendisine müracaat eden kimseye, ihya edeceği toprağa malik olabileceğine izin vermiş oldu.

Peygamberimizin:

مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا فَلَهُ سَلْبُهُ

"Kim savaşta bir düşmanı öldürürse, onun üzerinden çıkan (para, elbise, silâh vs.) onun olur" (51) hadis-i şerifi de İmam Azam'a göre, devlet başkanlığı sıfatıyla savaşa teşvik için söylenmiş bir sözdür. Bu hakkı kullanmak devletin iznine bağlıdır (52).

SONUÇ

Evet, Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimizin söz ve davranışlarında örnek alınmasını emretmekte ve:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

(48) Nasbu'r-Râye, 3/430

(49) Bkz. Serahsî, 23/167; Bedayiu's-Sanayî, 6/194,195; Vehbe ez-Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletuh, 5/559, 560; ed-Dürrü'l-Muhtar, 5/307

(50) Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, 7/162

(51) Buhârî, Humus, 18; Müslim, Cihad, 42

(52) Bak. Serahsî, 10/47-49

"Yemin olsun ki, muhakkak size Allah'ın Resûlünde güzel örnek vardır. Allah'ı ve âhiret gününü uman ve Allah'ı çok anan kimseler için."
(53) buyurmaktadır.

Cenab-ı Hakk'ın insanlığa gönderdiği son mesajı Kur'an-ı Kerim'in mücmel olan âyetlerini açıklamak, genel olan bir ayeti tahsis etmek, mutlak olanı kayıtlamak, helâl ve haramı, inanç ve ibadetle ilgili hükümleri bildirmek, Kur'an-ı Kerim'in nasıl anlaşılması ve hayata geçirilmesi gerektiğini bizzat uygulayarak göstermek üzere, Peygamberimizi göndermiştir.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi, Peygamberimizin risaletve tebliğ sı-

fatıyla sözleri ve davranışları bizler için örnektir. Bir kısmını sunduğumuz âyet ve hadislerden anlaşılan da budur. Ve esasen Raşit halifelerden itibaren günümüze kadar gelmiş bütün müctehid alimlerin görüşleri ve ittifak ettikleri husus da bundan başkası değildir.

Böyle olunca, **"Sünnete gerek yoktur. Kur'an-ı Kerim yeterlidir"**, görüşünde ısrar edenlerin söylemek istediklerini anlamak oldukça zordur.

Hangi yönden bakılırsa bakılsın, Sünnet, Kur'an-ı Kerim'den sonra başvurulacak ikinci kaynaktır. Bu, tartışılmayacak kadar açıktır.

